

Na přelomu let 2025 a 2026 Jaromír Tauchen dokončil několikaletý projekt. Od roku 2022 editoval dosud nezveřejněné texty neprávem opomíjeného právního filozofa, který patřil k nejlepším na našem území. Vladimír Kubeš vzešel z prostředí kvasu normativní školy a jejich odpůrců.¹ Původně její zastánce nebo alespoň příznivec, postupem času se od svých normativistických učitelů odkláníl, v podstatě ve znamení rozchodu s jejich ideovým základem spočívajícím v interpretaci Kanta pesimistou Schopenhauerem, kterému Kubeš vyčítal přílišné zjednodušení Kantových myšlenek, případně nepochopení jeho významu.² Sám Kubeš prozkoumával mimořádně vytrvale a hluboce německý idealismus a novokantismus, ze kterého za nejlepší možný směr považoval ten Hartmannův. Kubeš se přiklonil ke kritické ontologii.³ Tedy směru relativně marginálnímu, který je filozoficky zajímavý, historicky však méně významný.⁴ Specifikum Kubešova zájmu jako i dobové podmínky možností jeho akademické činnosti vedly společně k pozapomenutí Kubešova díla a odkazu. To lze jistě považovat za křivdu, jejíž odčinění je třeba ocenit.

První publikací v edici Kubešova díla byla reedice jeho autobiografie,⁵ po které následovalo pojednání o dopadu změny okolností na občanskoprávní smlouvy,⁶ jeho učebnice teorie práva,⁷ filosofické reflexe Kelsena s Weyrem⁸ a německy psaná učebnice základů

¹ Autor je studentem posledního ročníku magisterského oboru Právo a právní věda na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. E-mail: 528459@mail.muni.cz

O specifitech prostředí jeho akademické dráhy nejlépe svědčí popis jeho habilitačního řízení. KUBEŠ, V. ... *a chtěl bych to všechno znovu: filozofické vypořádání s pesimistickým světovým názorem*. 2., dopl. a uprav. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 58–61.

² Viz ostatně v recenzované knize s. 446.

³ KUBEŠ, V. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl II*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Na s. 169 a násl. Kubeš výslovně hovoří o největším filozofovi 20. století. Viz také KUBEŠ, V. *Ontologie des Rechts*. Berlin: Duncker und Humblot, 1986, s. 19.

⁴ Byť nikoliv zcela bez zájmu, jak dokazují poměrně nedávné publikace PETERSON, K. – POLI, R. (eds.). *New Research on the Philosophy of Nicolai Hartmann*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2016, s. 341 s., nebo POLI, R. – SCOGNAMIGLIO, C. – TREMBLAY, F. (eds.). *The Philosophy of Nicolai Hartmann*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2011, s. 300.

⁵ KUBEŠ, V. ... *a chtěl bych to všechno znovu: filozofické vypořádání s pesimistickým světovým názorem*, s. 58–61.

⁶ KUBEŠ, V. *Mimořádné okolnosti a smlouvy úplatné*. Brno: Masarykova univerzita, 2023, s. 283.

⁷ KUBEŠ, V. *Teorie práva a státu a právní filozofie*. Brno: Masarykova univerzita, 2024, s. 265.

⁸ KUBEŠ, V. *Hans Kelsen und Franz Weyers Leben und Werk (Einige Skizzen)*. Brno: Masarykova univerzita, 2024, s. 189.

filozofie práva.⁹ V edici *Reminiscentia iuridica* je pak Kubešovo dílo doplněno dvěma svazky pamětí Václava Chytila¹⁰ a výbor textů Františka Weyra.¹¹ Dosavadním vrcholem edice je právě recenzované neméně vrcholné dílo Vladimíra Kubeše *Dějiny filozofie práva*.

Jedná se o Kubešovo mnoholeté dílo s nelehkým úkolem postihnout vývoj dějin právní filozofie od jejich počátku po Kubešovu současnost. Přijmeme-li tezi vzniku Homérovy *Iliady* v polovině 8. století př. n. l. a je-li nejmladším pojednaným právním filozofem Karl Larenz, respektive Herbert Hart, pojal v této knize Kubeš dějiny práva v rozmezí dvou tisíc a osmi set let, sice na, zhruba, osmi stech stranách.¹² Jedná se tak o jeden z nejmonumentálnějších pokusů o pojetí této mimořádně složité látky, jejíž skladebnost je jen omezená. Kubeš tak přitom činí ve specifických podmínkách jak dobové vzdělanosti, tak intelektuálního prostředí, ze kterého vzešel. To činí jeho text pro soudobého čtenáře místy komplikovaný a snad nepřístupný, nejen pro časté přímé citace v němčině, latině, francouzštině, minimálně pak v angličtině. Nepřístupné je dílo i pro jeho předpoklad obecné vzdělanosti v oboru filozofie, která však dnes dalece není standardem. Proto editor Tauchen hovoří o historickém prameni dosvědčující vnímání a myšlení svého historicky podmíněného autora o látce, která mu byla tak milá. Tím ovšem nemá být řečeno, že nemůže soudobému čtenáři sloužit jako vhodný studijní materiál. Na otázku, zda jako takový materiál může sloužit, pokusím se teď odpovědět.

Knihy je organicky vnitřně rozčleněna do několika částí tvořících relativně samostatné celky.¹³ Prvně je tu výklad nejstarší filozofie práva, od Homérových textů po Cicerona. Plynule navazuje část o křesťanských směrech od Augustina přes scholastiku až po renesanci. Následuje část o osvícenské filozofii, v níž zdaleka nejvíce dominuje ústřední téma knihy – pojednání o Kantovi. Poslední část knihy obsahuje pokantovskou filozofii. Nejvíce prostoru je jmenováno německému idealismu, autor se ovšem víceméně okrajově věnuje i alternativám.¹⁴

Prim v našem prostředí kniha jednoznačně hraje, pokud jde o otázku novokantismu. Kantovi a směrům na něj navazujícím je ostatně věnováno zdaleka největší množství prostoru, měřeno počtem stran. Kantovi samotnému autor věnoval sto padesát stran.¹⁵ Jeho vliv autor silně (a korektně) zdůrazňuje i u ostatních autorů 19. století (mj. probírání Hegel a Schopenhauer, ale i Fries a Krause), což zabere dalších sto stran. A totéž platí i pro směry 20. století, z nichž je těm kantovským věnováno obdobné množství stran.

⁹ KUBEŠ, V. *System der Rechtsphilosophie in gekürzter Darstellung*. Brno: Masarykova univerzita, 2025, s. 307.

¹⁰ CHYTIL, V. *Vzpomínám si 2. Z pamětí Englišova žáka*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 304; CHYTIL, V. *Vzpomínám si 1. Z pamětí Englišova žáka*. Brno: Masarykova univerzita, 2024, s. 365. Obě knihy editoval Ladislav Vojáček.

¹¹ WEYR, F. *Filozofie, politika a právo. Studie z let 1948–1951*. Brno: Masarykova univerzita, 2024, 406 s.

¹² Výklad dějin se v Kubešově případě končí zhruba v polovině 20. století. K tomu editor správně podotýká, že v době socialistické diktatury ostatně Kubeš neměl přístup k modernější západní literatuře. Recenzovaná kniha, s. 20.

¹³ Byť formální členění se skládá z 10 dílů o mnoha kapitolách a celkem 139 podkapitolách.

¹⁴ Tj. marxismu, analytickému pozitivismu, francouzské škole právní exegeze, ve 20. století fenomenologii, teorii myšlenkového řádu aj. Jedná se ovšem většinou o neúplný a modernímu čtenáři nedostačující výklad.

¹⁵ Jinde u nás snad leda MACHALOVÁ, T. *Tradice a perspektivy racionalistického právního myšlení*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 342.

Je-li tak jenom filozofie výrazně ovlivněná Kantem polovinou knihy, lze říct, že se jedná na straně jedné o zdaleka nejhlubší prozkoumání látky v našem právnickém prostředí, na straně druhé to ale ukazuje i tendenčnost výkladu. To nás vrací k úvodu recenze. Kubeš vyrůstá ve specifickém čase a prostoru, což ho silně ovlivnilo. Jeho výklad se tomuto vlivu nevyhýbá, je k jednotlivým autorům (včetně svého učitele Weyra) a to výhradně z pozice Kantova učení, které přejímá výkladem Hartmana (dlužno podotknout, že jeho učení značně modifikuje, není pasivním příjemcem),¹⁶ což je patrné jak v rozsahu, tak v obsahu.

Píše-li ostatně Kubeš o některých filozofických směrech 20. století, nečiní tak slovníkem soudobého čtenáře (a ani čtenáře dobového, v tom je jeho přístup věru unikátní) a nepíše tak o „sociologických směrech“, o „analytickém pozitivismu“ či o „socio-pozitivní jurisprudenci“, což je termín, který by snad volil čtenář soudobý,¹⁷ nýbrž o směrech „vysvětlujících podstatu práva pomocí nižších vrstev bytí“. Pod tento pojem, vycházející z představy hierarchického uspořádání reality, patří Kubešovi právní sociologie Ehrlicha, filozofický směr skandinávských právních realistů, nefilozofický směr amerických právních realistů, němečtí zastánci psychologického pozitivismu (mj. Bierling), i pozitivista Hart a jemu předcházející Austin s teorií příkazu. Po jejich boku ovšem stojí i Nietzsche či von Jhering.

To je bod, ve kterém se začíná tendenčnost Kubešova podání významná. I přesto, že s Kubešem lze v zásadě souhlasit, že v první polovině 20. století to byla normativní škola, co generovalo nejzajímavější výsledky pro filozofii práva, neplatí to jistě již pro druhou polovinu století, kterou naopak ovládl analytický pozitivismus a směry na něj navazující, respektive se proti němu vymezující.¹⁸ Je to jistě Hart, kdo se stal jedním z nejvýznamnějších právních filozofů minulého století, přesto je mu v Kubešově spise věnováno jen minimum prostoru, v podstatě jedna strana. Autoři navazující absentují. To není míněno jako kritika Kubešova díla, pouze jako prvek, který je třeba akceptovat při jeho čtení. Tauchen má bezesporu pravdu, že se jedná spíše o výpověď o prostředí normativní teorie a způsobu jakým mohli být příslušníci tohoto směru ovlivněni svým filozofickým zázemím. Kniha je monumentální výpověď o intelektuálním stavu prostředí meziválečné filozofie práva. Rezignovat u této publikace na její filozofický charakter by ovšem bylo příliš radikálním krokem. Jako filozofický výpověď může kniha sloužit právě ve vztahu k filozofii všerozdrtitel Kanta a osobností, které z jeho díla čerpaly pro své vlastní filozofické teze.

K tomu je ovšem třeba uvést skutečnost, že se nejedná o první, a tedy unikátní, možnost setkat se s Kubešovým uvažováním v tomto směru. Dílčí informace o jeho myšlení bylo lze již dříve nalézt v jeho dvoudílné publikaci *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu*, která je tematicky rozkročena mezi biografií, právně-filozofickou studií a studií ústavně-právní. Tam se jednalo mj. o vysvětlení vztahu Weyra k Schopenhauerovi či o formování Kubešova postoje k Hartmannovi.¹⁹ Vyšly přirozeně i mnohé vlastní filozofické knihy autorovy, mezi něž patří i citovaná *Ontologie des Rechts*.

¹⁶ KUBEŠ, V. *Ontologie des Rechts*, s. 38.

¹⁷ TAMANAHA, B. The Third Pillar of Jurisprudence: Social Legal Theory. *William and Mary Law Review*, 56 (2015), 2235–2277.

¹⁸ Vše v podstatě ve znamení filozofie jazyka, která je v knize opomenuta.

¹⁹ KUBEŠ, V. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl I a II*. Tam se na stranách 64–82 objevuje text nikoliv nepodobný některým částem textu stran 443–469 recenzované publikace.

V tomto ohledu je nicméně nejdůležitějším text Právní filozofie XX. století: Kantismus, hegelianismus, fenomenologie a teorie myšlenkového řádu.²⁰ Poslední jmenovaná publikace obsahuje přímo text zveřejněný nově i v recenzované publikaci. Sice v rozsahu str. 521–707, tedy obsahově v rozsahu filozofických směrů 20. století zařazených do kapitola o novokantismu, Binderovi, fenomenologii a Englišovi. Překryv textů je přitom zásadní, jakkoliv ne úplný.²¹ Pro možnost správně pochopit výklady podané v obou knihách je nicméně důležité pochopení Kantovy filozofie. Bylo-li toto chápání standardní výbavou své doby a mohl-li tak Kubeš bezpečně vydat svou knihu bez výkladů o Kantovi, dnes tomu tak již není a takovou kontextualizaci lze proto jednoznačně považovat za vhodnou.

Konečně je třeba zmínit, že se Kubeš, byť kritický k tomu, jak normativní škola opomíjela otázku metodologie, soustředí takřka výhradně na problém pojmu práva. Opomíjí do velké míry otázku etiky tam, kde je pojmově od práva odloučena, jako i otázku hermeneutiky, čímž snižuje vliv Schleiermacherovy i Savignyho filozofie na straně druhé, etického významu Benthama, Milla a dalších na straně druhé. To plyne z koncepce knihy jako výpravy do historie myšlení o „právu“, nikoliv právníckého myšlení. Taková koncepce je přirozeně zcela legitimní. A volbu právě takové koncepce lze snadno pochopit v kontextu dobové snahy o ryzí právní vědu. Dnešní čtenář ovšem v tomto ohledu může knihu vnímat jako neuspokojivou.

Knihu Dějiny filozofie práva lze jednoznačně vnímat nejen jako vrchol nové edice Kubešova díla, ale i jako fascinující a v lecčem unikátní výpověď o intelektuálním kvasu meziválečného právního myšlení v prostředí normativistického učení Kelsena a Weyra, které generovalo i vnitřní opozici významně filozofického charakteru. Dobový, a tedy svérázný a ve značné míře nepřenositelný, charakter takové výpovědi ovšem neubírá textu na jeho hodnotě jako nejspíše nejkomplexnějšího pojednání o kritické filozofii na našem území. Kniha si zaslouží být čtena, a to nejen právními historiky, ale i filozofy a zájemci o myšlení o právu vůbec, byť při nutném respektu k jejím specifickým. Lze snad říct, že cíl editora Tauchena o složení jisté pocty význačnému filozofovi se jistě podařilo naplnit.

Vojtěch Jarkovský

doi: 10.14712/2464689X.2026.569

²⁰ KUBEŠ, V. *Právní filosofie XX. století (Kantismus, hegelianismus, fenomenologie a teorie myšlenkového řádu)*. Brno: Čsl. akad. spol. „Právník“, 1947, 162 s.

²¹ Výjimku v podstatě tvoří kapitola o pozdějším vývoji myšlení Hanse Kelsena v čase (s. 567–578), krátká polemika s Karlem Larenzem (s. 633–636) a podstatné rozšíření kapitoly o fenomenologických směrech v čele s exegety Heideggera Antoniem Villanim, René Marcicem a dalšími, jakož i egologickou školou Carlose Cossia (s. 663–685).